

Memo Financiële Planning Het (nieuw) huwelijksvermogensrecht

De invloed van relatievormen op
financiële planning

Mr. Theo Hoogwout

Ramón Wernsen MFP, FFP, CFP®



Wolters Kluwer

Deventer – 2019

Inleiding

Dit boek beschrijft het (nieuw) huwelijksvermogensrecht en de invloed van relatievormen op financiële planning. Het huwelijksvermogensrecht zou het startpunt moeten zijn binnen de financiële planning. Dit ook gelet op het feit dat de wetteksten financiële dienstverlening starten met het Burgerlijk Wetboek 1: het personen en familierecht.

Voor bijna alle mensen op de wereld is het aangaan van een duurzame relatie of huwelijk en de geboorte van een of meer kinderen het hoogtepunt van het bestaan. Brits onderzoek toont aan dat getrouwd zijn gelukkiger maakt dan veel verdienen, het geloven in een god en zelfs het hebben van kinderen. Even ingrijpend zijn de dieptepunten, zoals het verlies van de partner of het anderszins uiteenvallen van de relatie. Het zijn vooral de verwachte en onverwachte levensgebeurtenissen die een grote invloed hebben op het leven van ieder afzonderlijk mens. Dit is dan gelijk de reden waarom deze life events ook zo een grote rol spelen binnen de financiële planning.

Het is evident dat de verandering van een relatievorm gevolgen kan hebben voor het inkomen en vermogen van elk van de partners. Een scheiding of overlijden kan dan ook ongewenste gevolgen hebben voor de inkomensdoelstelling en eventuele andere wensen en doelstellingen, zoals eerder stoppen met werken of vermogensoverdracht richting kinderen. Binnen de financiële planning zullen deze gevolgen inzichtelijk moeten worden gemaakt en waar nodig een oplossing voor moeten worden aangedragen.

Relatievormen gaan verder dan de relaties tussen twee gehuwde, geregistreerde of samenwonende partners. Partners op hun beurt hebben een relatie met hun ouders, (klein)kinderen en andere familieleden waaronder broers en zussen. Verder krijgen we in de adviespraktijk ook meer en meer te maken met samengestelde families, ook wel patchworkfamilies genoemd.

De basis van het huwelijksvermogensrecht (relatievormen) staat beschreven in Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek (personen en familierecht). Hierin staat het merendeel van de wetgeving over het huwelijk en het geregistreerd partnerschap. Het begrip samenwonen komt u hierin nauwelijks tegen, al zijn er wel een aantal wetsartikelen die hiernaar verwijzen. Het traditionele huwelijksvermogensrecht staat beschreven onder titel 5 (het huwelijk), titel 5a (het geregistreerd partnerschap), titel 6 (rechten en plichten), titel 7 (wettelijke gemeen-

schap van goederen) en titel 8 huwelijkse voorwaarden). Daarnaast is voor de adviespraktijk ook titel 9 (ontbinding van het huwelijk), titel 10 (scheiding van tafel en bed) en titel 17 (levensonderhoud) van belang. Vanuit Boek 1 BW zijn er verder verwijzingen naar onder andere wetboeken waaronder Boek 3, 6 en 7 BW en de Successiewet.

Met name titel 7, de wettelijke gemeenschap van goederen heeft sinds 1 januari 2018 belangrijke wijzigingen ondergaan. Zo is vanaf deze datum niet langer sprake van een automatische wettelijke gemeenschap van goederen, maar een beperkte gemeenschap van goederen.

Verder hebben wij in Nederland te maken met Europese regelgeving; in art. 12 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is opgenomen dat mannen en vrouwen van huwbare leeftijd het recht hebben te huwen en een gezin te stichten in overeenstemming met nationale wetgeving.

Naast het Burgerlijk Wetboek 1 wordt in dit boek verder verwezen naar het Burgerlijk Wetboek 4 (erfrecht), de Algemene Wet inzake rijksbelastingen, de Inkomstenbelasting 2001, de Uitvoeringsregeling inkomstenbelasting 2001, de Successiewet, de sociale zekerheid en toekomstvoorzieningen, waaronder de AOW en de Participatiewet, de Pensioenwet en de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding.

De opzet van dit boek is als volgt: in 1 hoofdstuk komen de verschillende relatievormen aan bod. In het tweede hoofdstuk wordt de invloed van relatievormen op de inkomsten, uitgaven, bezittingen en schulden beschreven. Hoofdstuk 3 gaat in op de invloed van relatievormen op levensverzekeringen en pensioenen. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de invloed van relatievormen op bankrekeningen. Vervolgens komt de invloed van relatievormen op de sociale zekerheid aan bod in hoofdstuk 5. In hoofdstuk 6 leest u meer over de invloed van relatievormen op een onderneming. Hoofdstuk 7 beschrijft de invloed van relatievormen op scheidingen en het in laatste hoofdstuk staat de invloed van relatievormen en overlijden centraal.

Wij wensen u veel leesplezier en hopen dat u de inhoud kunt gebruiken binnen uw adviespraktijk.

Augustus 2019

Mr. Theo Hoogwout, Rotterdam

Ramón Wernsen MFP, FFP, CFP[®], Alkmaar

INHOUD

	Inleiding	V
1	Relatievormen	1
1.1	Inleiding	1
1.2	Verwachte en onverwachte levensgebeurtenissen	1
1.3	Statistieken trouwen, geregistreerd partnerschap, samenwonen en scheiden	2
1.4	Keuze relatievorm aan verandering onderhevig	3
1.5	Fiscale partners en partnerbegrip	3
1.5.1	Fiscaal partnerbegrip en toerekening tussen partners	4
1.5.2	Ongehuwden, partnerschap en Successiewet	5
1.5.3	Einde partnerschap	6
1.5.4	Sanctie op niet inschrijven in BRP	7
1.5.5	Bloed- of aanverwanten ouder of jonger dan 27 jaar	7
1.5.6	Buitenland woonachtige partner	7
1.5.7	Partner opgenomen in verpleeg- of verzorgingshuis	7
1.5.8	Verdeling tussen partners	8
1.6	Het huwelijk	10
1.6.1	Twee personen van gelijk en verschillend geslacht	10
1.6.2	Minimumleeftijd aangaan huwelijk	11
1.6.3	Gestoorde geestvermogens	11
1.6.4	Nietigverklaring van een huwelijk	12
1.6.5	Gronden nietigverklaring	12
1.6.6	Monogamie	13
1.6.7	Onder curatele gestelde	14
1.6.8	Aanverwantschap en bloedverwantschap	14
1.6.9	Verwantschap als huwelijksbeletsel	15
1.6.10	Partnerschap als huwelijksbeletsel	16
1.6.11	Stuiting huwelijk en het opheffen ervan	16
1.7	Het geregistreerd partnerschap	17
1.7.1	Verschillen tussen geregistreerd partnerschap en huwelijk	19
1.7.2	Overeenkomsten geregistreerd partnerschap en huwelijk	19
1.7.3	Omzetten geregistreerd partnerschap in huwelijk	20

1.7.4	Vorzieningen i.v.m. uitkeringen en pensioen	21
1.8	Rechten en verplichtingen huwelijk en geregistreerde partnerschap	21
1.8.1	Wederkerige plichten van echtgenoten	22
1.8.2	Verzorging en opvoeding kinderen	23
1.8.3	Kosten van de huishouding	23
1.8.4	Aansprakelijkheid voor huishoudelijke schulden	30
1.8.5	Opheffing aansprakelijkheid voor huishoudelijke schulden	30
1.8.6	Vergoedingsrechten (beleggingsleer)	31
1.8.7	Toestemming andere echtgenoot voor rechtshandeling	34
1.8.8	Vernietiging door echtgenoot van onbevoegd verrichte rechtshandelingen	36
1.8.9	Bestuursbevoegdheid en bestuur van de gemeenschap	36
1.8.10	Rechterlijke bestuursopdracht	37
1.8.11	Derdenbescherming	38
1.8.12	Titel 6 niet van toepassing in geval scheiding tafel en bed	38
1.9	Wel of geen huwelijkse- of partnerschapsvoorwaarden	38
1.9.1	Oude en nieuwe wettelijke gemeenschap van goederen	39
1.9.2	De 'oude' wettelijke gemeenschap van goederen tot 1 januari 2018	39
1.9.3	De 'nieuwe' wettelijke gemeenschap van goederen vanaf 1 januari 2018	45
1.9.4	Afwijken van de wettelijke gemeenschap van goederen	57
1.10	Huwelijkse- of partnerschapsvoorwaarden	58
1.10.1	Huwelijkse- en partnerschapsvoorwaarden in het algemeen	58
1.10.2	Koude uitsluiting	59
1.10.3	Verrekenbedingen	60
1.10.4	Wederkerige verplichting	66
1.10.5	Finale verrekenbedingen	66
1.10.6	Waarom en wanneer huwelijkse- of partnerschapsvoorwaarden opstellen?	68
1.10.7	Onderhouden van huwelijkse- en partnerschapsvoorwaarden	68
1.10.8	Van huwelijkse- en partnerschapsvoorwaarden naar gemeenschap van goederen	69
1.11	Samenwoners	71
1.11.1	In principe geen (beperkte) gemeenschap van goederen	72
1.11.2	Inhoud samenlevingscontract	73

1.11.3	Gevolgen geen samenlevingscontract en/of testament	74
1.12	Huwelijken in internationaal perspectief	78
1.12.1	Is een in het buitenland voltrokken huwelijk in Nederland rechtsgeldig?	78
1.12.2	Vier bronnen voor het internationale huwelijksvermogensrecht in Nederland	79
1.12.3	Rechten en verplichtingen van echtelieden	82
1.12.4	Geregistreerde partners	83
1.13	Spijtoptanten/ reparatiehuwelijken	83
2	De invloed van relatievormen op inkomsten, uitgaven, bezittingen en schulden	85
2.1	Inleiding	85
2.2	Invloed relatie op inkomsten	86
2.2.1	Netto besteedbaar inkomen en consumptief besteedbaar inkomen	86
2.3	Invloed partner op uitgaven	87
2.3.1	Soorten uitgaven	87
2.3.2	De kosten verdelen	88
2.3.3	Schriftelijke afspraken	89
2.4	Invloed relatie op bezittingen	91
2.4.1	Box 1	92
2.5	Lijfrenteverzekeringen en rekeningen	98
2.5.1	Verschillende fiscale lijfrenteregimes	98
2.5.2	Lijfrente bij verzekeraar	99
2.5.3	Lijfrente bij bank of beleggingsonderneming	99
2.5.4	Lijfrente en huwelijksgoederenregime	100
2.5.5	Gevolgen lijfrente bij echtscheiding	100
2.6	(Persoonlijke) vennootschappen binnen box 1 of 2	101
2.7	De Bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) en het huwelijksvermogensrecht	102
2.7.1	BOR en finaal verrekenbeding	104
2.8	Box 3-bezittingen en schulden	105
2.9	Totaalbalans	106
2.9.1	Asset allocatie binnen de totaalbalans	113
2.9.2	Casus	114
2.9.3	Menselijk kapitaal: een belangrijke, maar vergeten asset klasse	118
2.9.4	Belastinglatenties binnen totaalbalans	120
2.9.5	Totaalbalans bij scheiding of overlijden	120
3	De invloed van relatievormen op levensverzekeringen en pensioenen	121

3.1	Inleiding	121
3.2	Type levensverzekeringen	121
3.3	Verzekeringsuitkering bij overlijden of polis in de nalatenschap?	122
3.4	Uitkering op grond van een derdenbeding	125
3.5	Huwelijksvermogensregime	125
3.6	De omvang van de fictief erfrechtelijke verkrijging in het geval van de huwelijksgemeenschap	127
3.7	Levensverzekering en hypothecaire schuld	127
3.8	Premiesplitsing	129
3.9	Vrijstelling en imputatieregels	130
3.10	Levensverzekering en echtscheiding	132
4	De invloed van relatievormen op bankrekeningen	135
4.1	Inleiding	135
4.2	Bankspaarproducten	136
4.3	Overlijden rekeninghouder tijdens opbouwfase	137
5	De invloed van relatievormen op sociale zekerheid	139
5.1	Inleiding	139
5.2	Sociale verzekeringen	139
5.2.1	Werknemersverzekeringen	139
5.2.2	Volksverzekeringen	140
5.3	Sociale voorzieningen	140
5.3.1	De belangrijkste socialezekerheidswetten	140
5.4	Kostendelersnorm	141
5.4.1	Hoe werkt de kostendelersnorm?	142
5.5	Algemene Ouderdomswet (AOW)	143
5.5.1	Kortingsregeling	144
5.5.2	Tijdelijke overbruggingsregeling	144
5.5.3	Hoogte AOW-uitkering hangt samen met relatievorm	144
5.5.4	Toeslag AOW-uitkering	145
5.5.5	Einde AOW-uitkering	145
5.6	Algemene Nabestaandenwet (ANW)	145
5.6.1	Recht op ANW	146
5.6.2	Relatievorm van invloed op ANW	146
5.6.3	Hoogte en duur ANW-uitkering	147
5.6.4	Einde ANW-uitkering	148
5.6.5	(Half)wezenuitkering	148
5.6.6	Hoogte wezenuitkering	149
5.7	Participatiewet	149
5.7.1	Algemene bijstand	149
5.7.2	Bijzondere bijstand	150

5.7.3	Onvoldoende middelen	150
5.8	IOAW-, IOW-, IOAZ-uitkering	152
5.8.1	IOAW	152
5.8.2	IOW	153
5.8.3	IOAZ	154
6	De invloed van relatievormen op de onderneming	155
6.1	Inleiding	155
6.2	Opgepotte winst in bv	156
6.3	Winst uit onderneming	157
6.4	Aanmerkelijk belang	157
6.5	Rekening-courant met eigen bv	158
7	De invloed van relatievormen op scheiding	159
7.1	Inleiding	159
7.2	Wederzijdse zorgplicht na scheiding	159
7.3	Fiscale gevolgen	159
7.4	Welke relatievorm van toepassing?	160
7.4.1	Beëindigen van het ongehuwd samenwonen	160
7.4.2	Beëindigen huwelijk	161
7.4.3	Scheiding van tafel en bed	161
7.4.4	Echtscheidingsconvenant	162
7.4.5	Ouderschapsplan	162
7.5	De invloed van de (echt)scheiding op de eigen woning	168
7.5.1	Overdrachtsbelasting	169
7.5.2	Inkomstenbelasting	170
7.5.3	Het jaar 2017 en 2018	171
7.6	Kapitaalverzekering eigen woning	172
7.7	Gebruiksvergoeding voor een gemeenschappelijke woning	173
7.8	Economische eigendom	174
7.9	De invloed van de (echt)scheiding op het ouderdoms- en nabestaandenpensioen	175
7.9.1	Verevening	176
7.9.2	Conversie	177
7.9.3	Verrekening	177
7.9.4	Samenwoners en pensioen	178
7.10	Faillissement	178
7.11	Gevolgen lijfrente bij echtscheiding	179
7.11.1	Voorbeeld verdeling van lijfrenten bij echtscheiding	179
7.11.2	Verrekening lijfrenten bij echtscheiding	180

7.12	Wijzigen of maken testament in zicht van scheiding	180
7.12.1	Schenken en natuurlijke verbintenis	182
8	De invloed van relatievormen op overlijden	183
8.1	Inleiding	183
8.2	Wettelijke erfrecht	183
8.2.1	Legitieme portie	184
8.2.2	De wettelijke verdeling	185
8.2.3	Afwijkende rente	186
8.3	Testament	188
8.3.1	Legaat	189
8.3.2	Last	189
8.3.3	Ouderlijke boedelverdeling	189
8.3.4	Quasi-wettelijke verdeling	190
8.3.5	Making onder voorwaarden	190
8.3.6	Tweetrapsmaking	191
8.3.7	Rampenclausule	194
8.3.8	Vruchtgebruiktestament	195
8.3.9	Uitsluitingsclausule en insluitingsclausule	197
8.4	Welke relatievorm is van toepassing?	198
8.4.1	Samenwoners	199
8.5	Wel of geen testament?	201
8.5.1	Executeur	203
8.5.2	Bewindvoerder	203
8.6	Vermogensoverdracht via overeenkomsten	203
8.6.1	Verblijvingsbeding	204
8.7	Finaal verrekenbeding	206
8.8	Overlijden rekeninghouder bancaire lijfrente tijdens opbouwfase	206
	Over de auteurs	209
	Trefwoordenregister	211

1 Relatievormen

1.1 Inleiding

Het zijn vooral demografische gebeurtenissen die de mijlpalen vormen in het leven. Geboorte en sterfte markeren begin en eind van dit leven, maar op de tussenliggende levensweg bevinden zich vele mijlpalen die van grote emotionele betekenis zijn. Voor de meeste van ons is het aangaan van een duurzame relatie of huwelijk en de geboorte van een of meer kinderen het hoogtepunt van het bestaan. Brits onderzoek (The Journal of Happiness Studies, February 2019, Volume 20, Issue 2, pp 373–390) toont aan dat getrouwd zijn gelukkiger maakt dan veel verdienen, het hebben van kinderen of het geloven in een god. Even ingrijpend zijn de dieptepunten, zoals het verlies van de partner of het anderszins uiteenvallen van de relatie. Het zijn vooral voorgaande gebeurtenissen die een grote invloed hebben op het leven van ieder afzonderlijk mens.

Binnen de financiële planning starten we met de vraag: hebt u een relatie en zo ja welke? Bent u getrouwd, geregistreerd partner of samenwonend? In het geval van een huwelijk of geregistreerd partnerschap luidt de volgende vraag of dit is op basis van een wettelijke gemeenschap van goederen van voor of na 1 januari 2018. Is dit niet het geval dan is de vraag of er huwelijkse- of partnerschapsvoorwaarden zijn opgesteld. Is sprake van samenwonen dan is de vraag of er wel of geen samenlevingscontract is opgemaakt. Een voorlopig laatste vraag is weet u wat u met uw partner hebt afgesproken in de huwelijkse- of partnerschapsvoorwaarden dan wel in het samenlevingscontract. Slechts weinigen weten wat zij met elkaar hebben afgesproken en wat de gevolgen hiervan zijn. Binnen de financiële planning is het dan ook belangrijk om dit te beschrijven en te toetsen of dit ook (nog) wenselijk is.

1.2 Verwachte en onverwachte levensgebeurtenissen

Ieder mens krijgt gedurende zijn leven te maken met veranderingen die ook financiële en juridische gevolgen hebben. John Lennon (1940-1980) een van de beroemde leden van de Beatles zong het al *'Life is what happens to you, while you're busy making other plans.'* Vrij vertaald

‘het leven is wat je overkomt, terwijl je druk bezig bent andere plannen te maken.’

Verwachte en onverwachte gebeurtenissen in het leven staan binnen de financiële planning bekend als life events, of in gewoon Nederlands levensgebeurtenissen. Een van de belangrijkste levensgebeurtenissen is een relatie met iemand aangaan via een huwelijk, geregistreerd partnerschap of samenwonen. Helaas houden niet alle relaties stand en is scheiden ook een levensgebeurtenis waar velen van ons mee te maken hebben gekregen of nog krijgen (zie hoofdstuk 7: de invloed van relatievormen op scheiding). Dit geldt ook voor vroeger dan verwacht overlijden van onszelf, onze partner of onze kinderen (zie hoofdstuk 8: de invloed van relatievormen op overlijden). Deze onverwachte levensgebeurtenissen maken standaard onderdeel uit van een financieel plan. De vraag die in het financieel plan beantwoord wordt is: wat betekent een onverwachte levensgebeurtenis voor de financiële positie. Kan in het geval van overlijden de (overgebleven) partner nog blijven voorzien in een bepaald uitgavenpatroon en kan deze persoon in de woning blijven wonen?

1.3 Statistieken trouwen, geregistreerd partnerschap, samenwonen en scheiden

In 2018 werden er 64.315 huwelijken gesloten. Mannen zijn gemiddeld 38 jaar en vrouwen 35 jaar oud wanneer zij in het huwelijksbootje stappen. Opvallend is dat het aantal huwelijken in vergelijking met de jaren daarvoor terugloopt. Hier staat tegenover dat het aantal geregistreerd partnerschappen toeneemt. In 2018 waren dit er 19.830, een toename van 11% ten opzichte van 2017. De dalende trend in het aantal huwelijken is te verklaren als een reactie op de economische conjunctuur van de afgelopen jaren.

Van alle huwelijken eindigt 38,8% in een scheiding. Gemiddeld zijn dit er tussen de 30.000 en 35.000 per jaar. De gemeente Staphorst heeft de minst gescheiden inwoners en de gemeente Heerlen de meeste. Ongeveer 70 % van alle echtscheidingen gaat uit van de vrouw en 22% van de scheidingen ontstaat door het ontmoeten van een nieuwe liefde.

De gemiddelde leeftijd voor mannen is 45 jaar en voor vrouwen 42 jaar bij echtscheiding. Een gemiddeld huwelijk duurt ongeveer 15 jaar. Een op de zes kinderen maakt een echtscheiding van hun ouders mee. Ongeveer 80% van de kinderen woont bij de moeder.

Het percentage scheidingen in ons land is in vergelijking met andere landen in de wereld een gemiddeld cijfer. Koploper is Portugal. Daar eindigt maar liefst 71 % van de huwelijken in een scheiding. Onder aan de lijst staan de Seychellen, daar loopt slechts 11% van de huwelijken uit op een scheiding (bronnen: Unstat, CBS, Nationale Echtscheidingsmonitor, Eurostat, FPVI, Alles over scheiden).

De kans op een scheiding is dus zeker aanwezig. In het financieel plan kan rekening worden gehouden met dit scenario, zodat duidelijk wordt wat de financiële gevolgen zijn voor beide partners. Opvallend is dat in veel financiële plannen wel standaard rekening wordt gehouden met arbeidsongeschiktheid en vroegtijdig overlijden, maar niet met een scheiding ondanks dat de statistische kans hierop veelal groter is.

1.4 Keuze relatievorm aan verandering onderhevig

De Nederlandse samenleving is sterk aan verandering onderhevig waar het gaat om de keuze voor trouwen, geregistreerd partnerschap of samenwonen. Cijfers wijzen uit dat het aantal gehuwde en geregistreerde paren ongeveer 3,3 miljoen bedraagt, terwijl er ongeveer 900.000 ongehuwd samenwonende paren zijn. Naar verwachting zal het percentage van 20% ongehuwd samenwonende paren tot 2050 stijgen tot 33% (dat blijkt onder meer uit het artikel van Petra Kuik, prof. dr. Wendy Schrama en prof. dr. Leon Verstappen in het blad Familie en Recht van november 2014).

Trouwen en een geregistreerd partnerschap zijn samenlevingsvormen die op elkaar lijken. Er zijn enkele verschillen, bijvoorbeeld bij de beëindiging van de relatie. Ook zijn er verschillen tussen een samenlevingscontract en trouwen of een geregistreerd partnerschap. Hier komen we verderop in dit hoofdstuk nog op terug. Goed te weten is dat het geregistreerd partnerschap niet in alle landen wordt erkend. Ook erkennen lang niet alle landen huwelijken van personen van hetzelfde geslacht. Dit is van belang als een persoon wil emigreren of onroerende zaken in het buitenland wil aankopen of bezit en hij zijn echtgenoot of geregistreerd partner als erfgenaam wil benoemen. Als een land civielrechtelijk de gekozen relatievorm niet erkent zal dit fiscaal eveneens niet het geval zijn. Dit kan tot gevolg hebben dat het (hogere) tarief voor derden van toepassing zal zijn.

1.5 Fiscale partners en partnerbegrip

Personen die met elkaar een relatie hebben zullen bijna altijd ook elkaars fiscale partner zijn, maar dit hoeft niet altijd het geval te zijn. Of het fiscale partnerschap wel of niet van toepassing is, is belangrijk om te weten binnen de financiële planning en het financieel plan. Opvallend is dat het partnerbegrip in verschillende wetsartikelen voorkomt. Zo treffen we een definitie aan in art. 5a Algemene Wet inzake rijksbelastingen (hierna AWR), art. 1.2 Wet Inkomstenbelasting 2001 (hierna Wet IB) en art. 1a Successiewet (hierna SW). Maar ook in de Pensioenwet (hierna PW) wordt beschreven wat er onder het begrip partner wordt verstaan (art. 1 PW).

Met ingang van 2011 is de mogelijkheid voor samenwonenden om voor de inkomstenbelasting te kiezen voor fiscaal partnerschap vervallen. Onder de nieuwe regelgeving zijn samenwonenden 'verplicht' fiscale partners, of zij zijn het niet.

1.5.1 Fiscaal partnerbegrip en toerekening tussen partners

De al dan niet aanwezigheid van een fiscaal partnerschap kan nogal wat fiscale consequenties hebben. Zo kunnen in het geval van een fiscaal partnerschap gemeenschappelijke inkomensbestanddelen vrij tussen partners worden verdeeld. Dit kan een belastingtariefvoordeel opleveren. De vrije toerekening kan verder van belang zijn voor de ouderenkorting: € 1.596 bij een inkomen beneden de € 36.783, anders € 72 (cijfers 2019). Een partner zonder inkomen kan in aanmerking komen voor uitbetaling van de algemene heffingskorting. Aan het fiscaal partnerschap kunnen echter ook nadelen kleven. Zo is de drempel voor de aftrek van ziektekosten en giften gebaseerd op het gecombineerde inkomen.

Het partnerbegrip is geregeld in art. 5a AWR. Voor de inkomstenbelasting gelden hierop aanvullende regels (zie art. 1.2 Wet IB).

Voor de Wet IB wordt als partner aangemerkt:

1. De echtgenoot en de geregistreerd partner.
2. De meerderjarige persoon met wie iemand samenwoont (inschrijving in de basisregistratie personen, hierna BRP) in combinatie met een of meer van de volgende criteria:
 - met wie iemand een notarieel samenlevingscontract heeft gesloten;
 - met wie iemand gezamenlijk een eigen woning heeft. Er is geen kwantitatief criterium, 1%-99% volstaat;
 - met een door de ander erkend kind. Een man kan door erkenning juridisch vader worden van het kind van de vrouw (biologisch vaderschap is hiervoor niet vereist);
 - uit wiens relatie een kind is geboren;
 - als er ook een minderjarig kind van een van beiden op hetzelfde adres in de BRP staan ingeschreven (met uitzondering van onderhuur);
 - degene die als zijn pensioenpartner is aangemeld;
 - degene die op grond van bovenstaande omstandigheden voor een deel van het kalenderjaar als partner wordt aangemerkt, wordt ook voor de rest van dat jaar als partner aangemerkt als hij het hele jaar op hetzelfde woonadres als de belastingplichtige staat ingeschreven in de BPR;
 - een persoon kan slechts een fiscale partner hebben (zie art. 1.2, lid 3 Wet IB).

1.5.1.1 Samenwoners wel of niet verplicht fiscale partners

Met ingang van 2011 is de mogelijkheid voor samenwonenden om voor de inkomstenbelasting te kiezen voor fiscaal partnerschap vervallen. Onder de nieuwe regelgeving zijn samenwonenden 'verplicht' fiscale partners, of zij zijn het niet. Samenwoners die beiden staan ingeschreven op hetzelfde woonadres zijn verplicht elkaars fiscale partner wanneer voldaan wordt aan minimaal een van de volgende voorwaarden:

- partners hebben een notarieel samenlevingscontract en zij zijn beiden meerderjarig;
- partners wonen samen in een woning waarvan beiden gezamenlijk eigenaar zijn (de eigendomsverhouding is niet van belang dus is de een 90% eigenaar en de ander 10%, ook dan kwalificeert men voor het fiscaal partnerschap);
- partners hebben samen een kind, of de ene partner heeft het kind van de andere partner erkend;
- partners hebben elkaar aangewezen als gerechtigde tot het partnerpensioen;
- partners staan samen en een kind van een van beide partners op hetzelfde adres bij de Basis Registratie Personen (BPR) ingeschreven, een uitbreiding bedoeld voor samengestelde gezinnen;
- partners waren het voorafgaande jaar al elkaars fiscale partner. Hier kan bijvoorbeeld sprake van zijn als het notariële samenlevingscontract verbroken wordt maar men wel blijft samenwonen, of bij het overlijden van het gezamenlijke kind.

De voorwaarde van inschrijving op hetzelfde adres geldt niet als die inschrijving niet mogelijk is door opname in een verpleeg- of verzorgingshuis.

Ook is er nadrukkelijk geen overgangsregeling getroffen, dus ook samenwonenden die al jaren voor het fiscale partnerschap hadden gekozen werden bij de belastingaangifte over 2011 geconfronteerd met de nieuwe wetgeving vanaf 2011.

1.5.2 Ongehuwden, partnerschap en Successiewet

In de SW worden strengere eisen gesteld aan het begrip fiscaal partner dan in de AWR omdat een grote vrijstelling geldt voor een fiscaal partner van € 650.913, in plaats van € 2.173 voor een niet-fiscaal partner (cijfers 2019). Daarnaast is het tarief voor een fiscaal partner maximaal 20% in plaats van maximaal 40%.

Desondanks kan een ongehuwde persoon onder voorwaarden kwalificeren als partner in de SW en zodoende in aanmerking komen voor de vrijstellingen. Om in aanmerking te komen als fiscaal partner

moet iemand in ieder geval aan alle onderstaande voorwaarden voldoen. Waarbij geldt dat voor de erfbelasting al minimaal zes maanden voorafgaande aan het overlijden aan deze voorwaarden moet zijn voldaan. Voor de schenkbelasting is deze termijn ten minste twee jaar voorafgaand aan de schenking (zie art. 1a, lid 2 SW).

De voorwaarden zijn (artikel 1a, a t/m e SW):

- beiden meerderjarig zijn, ofwel 18 jaar of ouder;
- op hetzelfde woonadres staan ingeschreven in de BPR of een overeenkomende registratie in het buitenland;
- geen bloedverwanten in de rechte lijn zijn (bloedverwantschap is de relatie tussen twee personen van wie de een van de ander afstamt. Bijvoorbeeld ouder en zoon);
- een notarieel samenlevingscontract gemaakt waarin opgenomen is dat beide partners een zorgplicht voor elkaar hebben;

Een op uitzondering op voorgaande regel is dat als partners langer dan vijf jaar op hetzelfde adres wonen zij niet per se een notarieel samenlevingscontract met wederzijdse zorgplicht nodig hebben om voor de erf- en schenkbelasting als partner te worden aangemerkt (zie art. 1a, lid 2 onder a en b SW).

1.5.3 Einde partnerschap

Aan het partnerschap komt bij echtscheiding normaliter een einde als de echtscheiding wordt aangevraagd en de partners niet meer op hetzelfde woonadres staan ingeschreven. Partners die in de voorfase van een echtscheiding duurzaam gescheiden gaan leven, blijven fiscaal partner totdat het verzoek tot echtscheiding bij de rechtbank is ingediend (zie art. 5a AWR, en ook art. 1:150 en 1:169 BW). Voor de toepassing van de Successiewet is dat pas het geval als de echtscheiding is ingeschreven in de registers bij de burgerlijke stand (zie art. 1a, lid 6 SW).

Voor de 24-maandenechtscheidingsregeling wordt onder een 'geuzen' partner ook begrepen de partner van wie iemand duurzaam gescheiden leeft (zie art. 3.111, lid 4 Wet IB). Daarnaast is geregeld dat de duurzaam gescheiden levende partner ook voor de toepassing van het achtste lid van genoemd art. 3.111 Wet IB niet als partner wordt aangemerkt. Hierdoor kunnen de niet formeel gescheiden partners voor twee woningen in aanmerking komen voor renteaftrek.

Zolang de partners na de aanvraag van de echtscheiding in de gezamenlijke woning wonen en staan ingeschreven in het BRP, blijven ze fiscaal partner.

Indien een persoon een gedeelte van het jaar een partner heeft, kan hij samen met deze partner kiezen om het hele jaar als partner te worden aangemerkt (zie art. 2.17, lid 7 Wet IB). Dit is onder meer van

belang voor echtscheidingsituaties. Het zorgt ervoor dat partners in het jaar van echtscheiding de aftrekpost eigen woning terecht kunnen laten komen bij diegene met het hoogste inkomen. Het zorgt er ook voor dat de aftrekpost van een eventuele alimentatieafkoopsom in aanmerking kan worden genomen bij de ontvanger daarvan. In deze situatie vallen bijtel- en aftrekpost tegen elkaar weg.

1.5.4 Sanctie op niet inschrijven in BRP

In de Wet BRP is geregeld dat een persoon verplicht is om binnen vijf dagen na verhuizing aangifte bij de gemeente te doen. Het nalaten hiervan kan worden bestraft met een bestuurlijke boete van maximaal € 325 (zie art. 2.39 jo. 4.17 Wet BRP). Ook degene die het toelaat dat iemand op zijn adres staat ingeschreven terwijl deze persoon daar feitelijk niet woont, kan deze boete krijgen. Het is echter de vraag of de dreiging met een bestuurlijke boete wel enig effect heeft gezien het niet al te hoge bedrag en de afwezigheid van handhaving.

1.5.5 Bloed- of aanverwanten ouder of jonger dan 27 jaar

In afwijking van art. 5a AWR wordt voor de Wet IB niet als partner aangemerkt een bloed- of aanverwant in de eerste graad van de belastingplichtige, tenzij beiden bij de aanvang van het kalenderjaar 27 jaar oud zijn (zie art. 1.2, lid 4 onder a Wet IB). Kortom een persoon kan met zijn kind of ouders onder voorwaarden fiscaal partner zijn.

1.5.6 Buitenland woonachtige partner

In afwijking van art. 5a AWR wordt voor de inkomstenbelasting niet als partner aangemerkt een persoon die geen inwoner van Nederland is en geen kwalificerende belastingplichtige (zie art. 1.2, lid 4 onder b Wet IB). Als deze mogelijkheid wel openstond, zou het volledige box 3-vermogen aan de in het buitenland woonachtige partner kunnen worden toegerekend. Voor de Successiewet kan een persoon wel partner zijn met iemand die in het buitenland woont. Op grond van de woonplaatsfictie voor Nederlanders die in de afgelopen tien jaar in Nederland hebben gewoond, is het voor de schenk- en erfbelasting mogelijk dat beide partners in het buitenland wonen.

1.5.7 Partner opgenomen in verpleeg- of verzorgingshuis

Wonen partners samen dan kwalificeren zij hiermee als fiscale partners. In deze situatie blijven zij fiscale partners totdat zij niet meer op hetzelfde adres staan ingeschreven (zie art. 1.2, lid 5 onder a Wet IB).

Er geldt een uitzondering op deze regel. Staan een persoon en zijn partner niet meer op hetzelfde adres ingeschreven omdat deze persoon dan wel de partner (of allebei) wordt opgenomen in een verzorgings- of verpleeghuis, dan blijven zij toch fiscale partners, tenzij:

- de persoon of zijn partner de belastingdienst per brief laat weten dat zij niet meer elkaars fiscale partner willen zijn;
- de persoon of zijn partner (of beiden) een andere fiscale partner krijgt.

1.5.8 Verdeling tussen partners

De Wet IB kent individuele en gemeenschappelijke inkomensbestanddelen. Voor de gemeenschappelijke inkomensbestanddelen en de bestanddelen van de rendementsgrondslag is een vrije verdeling tussen partners mogelijk (zie art. 2.17 Wet IB), waardoor zij financieel een voordeel kunnen realiseren.

Gemeenschappelijke inkomensbestanddelen zijn:

- belastbare inkomsten uit eigen woning (het saldo eigenwoningforfait en aftrekbare kosten eigen woning);
- aanmerkelijk belang;
- uitgaven voor onderhoudsverplichtingen;
- uitgaven specifieke zorgkosten;
- weekenduitgaven gehandicapte kinderen;
- scholingsuitgaven;
- aftrekbare giften.

De box 3-rendementsgrondslag wordt als hoofdregel fiftyfifty tussen beide partners verdeeld. Dit is in de meeste gevallen de voordeligste verdeling. Als partners een andere verdeling willen overeenkomen dan kan dit (zie art. 2.17, lid 3 Wet IB). De relatievorm is niet van belang voor de inkomstenberekening. De partner aan wie vermogen van de ander wordt toegerekend heeft een verhaalsrecht voor de daarop betrekking hebbende inkomstenbelasting.

1.5.8.1 Schuiven met vermogens kan financieel aantrekkelijk zijn

Partners kunnen de gezamenlijke grondslag voor sparen en beleggen naar keuze onderling verdelen. Tot 2017 gold in box 3 een vast rendement van 4% en maakte het voor de heffing in box 3 niet uit welke partner het inkomen uit box 3 in aanmerking nam. Wel kon dat van invloed zijn op bijvoorbeeld het verzamelinkomen van een partner en daarmee voor de te betalen inkomstenbelasting. Het verzamelinkomen is het inkomen uit box 1, 2 en 3 van een belastingplichtige. Sinds 2017 zijn drie vermogensschijven in box 3 opgenomen. Elk met een eigen rendement dat is gebaseerd op het rendement op sparen en

op beleggen. Per schijf verschilt het percentage van het spaar- en beleggingsdeel. Bij een bepaald gezamenlijk vermogen daalt de belasting over het vermogen als partners het vermogen niet geheel aan een van hen toerekent, maar gelijkmatig over beiden verdelen. Dit speelt vanaf een gezamenlijk vermogen van € 132.370 (cijfer 2019). Als twee partners samen € 264.740 vermogen hebben, kunnen zij € 539 belasting besparen door een gelijkere verdeling. Als ze beiden de helft opgeven, betalen ze € 1.644 in totaal. Als ze het totale vermogen bij een van hen onderbrengen, is de belasting € 2.184.

Er zijn wel enkele uitzonderingssituaties waarin partners het vermogen toch beter niet gelijkmatig kunnen verdelen, omdat de gezamenlijk te betalen inkomstenbelasting daardoor omhooggaat. Bijvoorbeeld als een van de partners daardoor net toevallig de ouderenkorting misloopt. De ouderenkorting is € 1.596 en wordt vermindert met 15% van het verzamelinkomen voor zover dat meer bedraagt dan € 36.783 (cijfer 2019). De ouderenkorting is nihil bij een verzamelinkomen van € 47.423 of meer.

1.5.8.2 Toerekening achteraf niet optimaal

Het is denkbaar dat partners na het insturen van de aangifte tot het inzicht zijn gekomen dat de toerekening niet optimaal is. Dit kan ook te maken hebben met door de Belastingdienst aangebrachte correcties. De toerekening kan in dat geval nog worden gewijzigd. Dit kan zelfs nog als de aanslag van een van de partners onherroepelijk vaststaat. Het verzoek daartoe kan namelijk worden gedaan totdat de aanslagen van beide partners onherroepelijk vaststaan (zie art. 2.17, lid 4 Wet IB). Een aanslag staat onherroepelijk vast als de termijn van zes weken voor bezwaar, beroep, hoger beroep of cassatie is verstreken. In art. 16, lid 2 AWR staat dat navordering bij partner A kan plaatsvinden als door de toerekening van box 3 aan partner B de primitieve aanslag te laag is geworden.

Voorbeeld

Partner A heeft een verzoek om ambtshalve vermindering van de aanslag inkomstenbelasting ingediend op grond van art. 9.6 Wet IB. Hij wenst de onderlinge toerekening van het box 3-vermogen aan te passen, omdat hij bij het doen van de aangifte in de onjuiste veronderstelling verkeerde dat het buitenlandse vermogen (box 3) geen invloed had op zijn (hoge) ouderenkorting. Voor de ouderenkorting mocht het verzamelinkomen dat jaar niet hoger zijn dan € 35.857. A beriep zich op dwaling. De toerekening van de gezamenlijke grondslag sparen en beleggen kan worden gewijzigd tot het moment waarop de aanslagen van de belastingplichtige en zijn partner onherroepelijk vaststaan (zie art. 2.17, lid 4 Wet IB). De onderlinge verdeling kan

daarna niet door een verzoek om ambtshalve herziening worden gewijzigd. Het hoger beroep van belanghebbende wordt ongegrond verklaard (zie Hof Den Bosch 27 oktober 2016, nr. 15/01099). Deze casus kunt u wellicht gebruiken om aan te geven dat het financieel aantrekkelijk kan zijn de IB-aangifte door een adviseur te laten doen in plaats van dat een van de partners deze zelf doet.

1.5.8.3 *Welke inkomsten en aftrekposten mogen niet verdeeld worden*

De volgende inkomsten- en aftrekposten kwalificeert de wet als individuele inkomensbestanddelen en mogen niet tussen de fiscale partners verdeeld worden:

- belastbare winst uit onderneming;
- loon, uitkering of pensioen;
- reisafrek openbaar vervoer;
- bijverdiensten en inkomsten als freelancer, gastouder, artiest of beroepssporter;
- inkomsten uit beschikbaar gestelde vermogensbestanddelen;
- ontvangen alimentatie en andere periodieke uitkeringen;
- uitgaven voor inkomensvoorzieningen, zoals premies voor lijfrenten;
- negatieve uitgaven voor inkomensvoorzieningen;
- de gezamenlijke grondslag sparen en beleggen in het jaar waarin een persoon is geëmigreerd of geïmmigreerd en niet het hele jaar fiscale partner kan zijn;
- negatieve persoonsgebonden aftrek.

1.6 Het huwelijk

De meest voorkomende relatie is nog altijd het huwelijk.

Alle ins en outs over het huwelijk staan beschreven in Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en wel onder titel 5 (art. 30 tot en met 80g). Hierna beschrijven we de belangrijkste artikelen. Duidelijk is dat het huwelijksvermogensrecht sterk aan verandering onderhevig is. Zo waren tot 22 juni 2001 partners verplicht om onder een dak met elkaar samen te leven.

1.6.1 Twee personen van gelijk en verschillend geslacht

Art. 1:30 lid 1 BW bepaalt dat het huwelijk kan worden aangegaan door twee (natuurlijke) personen van verschillend of van gelijk geslacht. De echtverbintenis tussen een man en een vrouw is eeuwenlang de enige vorm van huwen geweest. Het sluiten van een huwelijk door personen van hetzelfde geslacht is pas mogelijk sinds 1 april 2001 toen de Wet openstelling huwelijk in werking trad.